

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

ЗАХАРЧЕНКО НАТАЛЯ ВЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 0051:658.589 (043.3/.5)

**МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант доктор економічних наук, професор
КУЗНЄЦОВ Едуард Анатолійович,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
завідувач кафедри економіки та управління

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ФЕДУЛОВА Любов Іванівна,
Інститут експертно-аналітичних
та наукових досліджень
Національної академії державного
управління при Президентові України,
завідувач Центру досліджень
економічної політики;

доктор економічних наук, професор
ІЛЛЯШЕНКО Сергій Миколайович,
Сумський державний університет,
завідувач кафедри маркетингу
та управління інноваційною діяльністю
Міністерства освіти і науки України;

доктор економічних наук, професор
ЖАДЬКО Костянтин Степанович,
Університет митної справи та фінансів,
завідувач кафедри підприємництва
та економіки підприємств
Міністерства освіти і науки України

Захист відбудеться «22» лютого 2019 р. об __-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.893.01 в Університеті митної справи та фінансів за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4, к. 222.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Університету митної справи та фінансів за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4.

Автореферат розіслано «22» січня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
к.е.н., доцент

Д.П. Дубицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток високотехнологічних (ВТ) промислових підприємств на фоні динамічних процесів глобалізації світової економіки є перспективним напрямом становлення інноваційної економіки України. Це дозволить країні вийти на світовий ринок продукції з високим рівнем доданої вартості, експорт якої буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки, уникненню технологічної залежності, підвищенню добробуту держави і суспільства, переходу до сталого економічного зростання. Досягнення цієї мети можливе на засадах еволюційного підходу до управління розвитком ВТ промислових підприємств з визначенням науково-технологічних пріоритетів за допомогою прогнозування технологічного розвитку та системного підходу, розвитку напрямів венчурного інвестування, заходів державної підтримки підприємств ВТ галузей промисловості, злагодженої фінансово-кредитної, амортизаційної та структурної політики.

Необхідно підкреслити, що інтенсифікацію заходів щодо ВТ розвитку потрібно починати з оборонно-промислового комплексу держави, враховуючи сучасні військово-політичні умови, що відповідає новому Закону України «Про національну безпеку України», а також розроблений на його основі «Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України» (2018 р.). Практичне вирішення цих завдань вимагає ґрунтовних передпланових досліджень, прогнозування і моделювання розвитку вітчизняної ВТ сфери у межах новітніх положень економічної теорії.

Останніми роками вітчизняними економістами робилися спроби сформулювати новітню парадигму інноваційного розвитку. Свідчення тому – роботи О. Амоші, В. Божкової, Б. Буркинського, В. Войнаренка, А. Гальчинського, В. Гейця, І. Грузнова, М. Згуровського, І. Єгорова, К. Жадько, С. Ілляшенка, М. Кизима, Е. Кузнєцова, О. Кузьміна, Ю. Лисенка, Б. Малицького, М. Меркулова, В. Новицького, П. Перерви, Й. Петровича, О. Саліхової, Л. Федулової, С. Філіппової, Н. Чухрай, А. Яковлева. Разом з тим, всі вони, як і автор дисертації, відзначають, що ступінь методологічної розробленості, напрями і темпи розробки даної проблеми потребують подальших досліджень та наукових напрацювань. Різні аспекти ВТ розвитку економіки стали предметом наукових напрацювань зарубіжних дослідників, зокрема: К. Багриновського, М. Батьковського, М. Бендикова, Ю. Бородакія, М. Бушуєва, І. Іванова, К. Крістенсена (С. Christensen), К. Лайкера, (К. Liker), А. Лінка (А. Link), В. Маєвського, Т. Пітерса (Т. Peters), М. Рейнора (М. Raynor), В. Тітова, Й. Шумпетера (J. Schumpeter), Ю. Яковця та багатьох інших.

Відаючи належне науковим здобуткам та дослідженням у роботі, визначено необхідність здійснення подальших теоретико-методологічних та прикладних досліджень і проведення прогнозних оцінок, що є новим

напрямок для вітчизняної економічної науки і обумовлює актуальність обраної теми дослідження, її наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт: Одеського національного університету імені І.І. Мечникова – “Соціальна відповідальність бізнесу та інституціональні новації” (№ ДР 0114U001555), де автором досліджено особливості та розвиток ВТ сектору економіки України, визначено теоретико-методологічні проблеми управління ВТ підприємствами півдня України та шляхи їх вирішення; “Стратегічні орієнтири модернізації економіки України та її регіонів” (№ ДР 0114U001554), де автором розроблено концепцію політики ВТ розвитку і основи політики розвитку суб'єктів господарювання ВТ сектору; Національної металургійної академії України – “Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань” (№ ДР 0116U006782), де автором запропоновано науково-методологічні засади розробки стратегії соціально-економічного розвитку регіону та його ВТ сектору; Одеського національного економічного університету – “Теоретико-методичні та організаційні основи управління конкурентоспроможністю підприємств України” (№ ДР 0113U000655), де автором досліджено цінову політику та стратегію конкурентної розвідки і запропоновано заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності в частині зниження або перепрофілювання витрат ВТ промислового підприємства; Наукового журналу “Економіка і фінанси”, м. Дніпропетровськ – “Підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм в умовах фінансово-економічної нестабільності” (№ ДР 0114U006193), де автором виділено наукову-технологічну складову у ВТ розвитку економіки України та запропоновано деталізацію основних напрямків розвитку, а саме: модель – політика – система – цілі – стан – напрямки реалізації – механізм – заходи – моніторинг.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення та наукове обґрунтування методологічних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо управління розвитком ВТ промислових підприємств в умовах інноваційної моделі вітчизняної економіки. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розробити методологічне забезпечення розвитку ВТ промислових підприємств;
- сформулювати концепцію безперервного еволюційного розвитку ВТ промислових підприємств;
- запропонувати методологічні основи прогнозування розвитку ВТ промислових підприємств;
- обґрунтувати науково-методичне забезпечення розробки і функціонування механізму соціального партнерства у процесі розвитку ВТ промислових підприємств;

- уточнити категорійно-понятійний апарат дослідження високотехнологічного, науково-технологічного та інноваційного розвитку;
- систематизувати класифікаційні ознаки ВТ проєктів у відповідності до проведення сучасних економічних досліджень;
- визначити та дослідити вплив причинно-наслідкових зв'язків між чинниками ВТ діяльності промислових підприємств при формуванні стратегії розвитку;
- удосконалити методичний підхід до формалізації / вибору стратегії управління розвитком ВТ підприємств машинобудування;
- запропонувати методичний підхід до оцінки виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства;
- розробити методичний підхід до оцінювання інтелектуальної власності у ВТ виробництві;
- розширити методичне забезпечення формування та ефективного функціонування організаційної структури ВТ промислового підприємства;
- розвинути організаційне забезпечення впровадження в управління розвитком ВТ промислових підприємств інструменту інтрапренерства;

Об'єктом дослідження є процес управління розвитком високотехнологічних промислових підприємств.

Предмет дослідження складають теоретичні, методологічні та практичні засади управління розвитком високотехнологічних промислових підприємств.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає сукупність принципів, прийомів, загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів наукового дослідження. Для досягнення встановленої мети та вирішення завдань використано методи: аналізу та синтезу – для дослідження підходів до ВТ розвитку; методологічний аналіз – для уточнення категорійно-понятійного апарату; системного аналізу – для обґрунтування концепції та основ політики розвитку ВТ промислових підприємств; групування та систематизації – для удосконалення класифікацій: ВТ проєктів, методів і моделей прогнозування ВТ розвитку, пріоритетних напрямів розвитку ВТ і критичних технологій, типових бізнес-процесів ВТ промислового підприємства; об'єктно-орієнтованого підходу – для побудови організаційно-економічного механізму управління ВТ підприємством, розробки методики оцінки виробничого потенціалу рівня ВТ розвитку промислового підприємства; сценаріїв – для формування варіантів політики розвитку ВТ підприємств; SWOT-аналізу, STEP-аналізу, R-аналізу – для використання поглибленого фінансово-економічного аналізу конкретного ВТ промислового підприємства; збалансованої системи показників і методу стратегічних карт – для аналізу підвищення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства; інноваційного менеджменту – для обґрунтування системи управління ВТ промисловими підприємствами; дорожніх карт – для комплексного розвитку ВТ підприємства; концепції контролінгу – для

організаційного планування і бюджетування на ВТ підприємстві; бальної оцінки – для формалізації результатів дослідження розвитку виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства; анкетного багатомірного статистичного аналізу – для дослідження якості інноваційної діяльності у вітчизняних регіонах за допомогою версій пакетів програм STATISTIKA (V 5.5A); графічний – для поточного подання теоретичного і методичного матеріалу роботи.

Використані методи дослідження забезпечують достовірність отриманих результатів, їх застосування на практиці є доцільним.

Інформаційною базою дослідження є опрацьовані та узагальнені автором праці вітчизняних і зарубіжних науковців з дослідження проблем розвитку високотехнологічних промислових підприємств; законодавчі та нормативні акти Верховної Ради та Кабінету Міністрів України; офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; дані Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, інших міжнародних організацій, рейтингових агентств; статистична звітність та первинна документація вітчизняних машинобудівних підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні методологічних засад, методичних підходів та практичного інструментарію щодо управління розвитком ВТ промислових підприємств в умовах реалізації інноваційної моделі економіки. Найбільш вагомі наукові результати, що визначають новизну дослідження, є такі:

вперше:

- розроблено методологічне забезпечення розвитку ВТ промислових підприємств в умовах реалізації моделі ВТ зростання економіки, яке спирається на дослідження ключових напрямів смарт-промисловості та включає основні принципи інноваційно-активного розвитку ВТ промислових підприємств. Це дає можливість урізноманітнювати підходи до розвитку ВТ підприємств на основі інноваційної державної політики, розвитку конкурентних ринків і широкого залучення інтелектуального капіталу, забезпечення єдиного простору науки і високих технологій; поглиблення співпраці з ЄС на основі реалізації відповідних регіональних програм з кластерних ініціатив за рахунок державно-приватного партнерства;

- сформовано концепцію безперервного еволюційного розвитку ВТ промислових підприємств, яка інтегрується з інструментальним забезпеченням системи управління на ВТ промислових підприємствах та передбачає діагностику їх стану (оцінку чинників впливу зовнішнього середовища, виробничої складової, а також гнучкості та фінансового забезпечення), обґрунтування можливостей і потенційної динаміки розвитку (на основі дослідження ознак, критеріїв, важелів, принципів та методів), вибір критичних технологій, що у комплексі дозволить сформувати і реалізувати систему заходів щодо реструктуризації або організації нових виробничих процесів на ВТ промислового підприємстві;

- запропоновано методологічні основи прогнозування розвитку ВТ промислових підприємств на основі дослідження нормативно-законодавчої бази в сфері формування ВТ інфраструктури, диференціації джерел його фінансування, дигіталізації промисловості, відповідного організаційного структурування, врахування необхідності збереження науково-технологічного та інноваційного потенціалів і перетворення їх у довгостроковий розвиток, принципів дотримання і захисту прав власників на об'єкти права інтелектуальної власності, врахування механізмів державної підтримки, завдань мінімізації податкових трансакційних витрат;

удосконалено:

- науково-методичне забезпечення розробки і функціонування механізму соціального партнерства в процесі розвитку ВТ промислових підприємств, який включає в себе комплекс заходів з інтеграції зусиль влади, бізнесу та найманих працівників для реалізації ВТ проєктів на рівні окремих підприємств, територій, галузей, країни та включає техніко-економічне, правове і організаційне обґрунтування сформованих заходів, що дозволить отримати соціальний та економічний ефект від провадження ВТ проєктів (підвищення інвестиційної активності підприємств, їх адресної підтримки, зниження рівня ризиків при інвестуванні проєктів, прискорення їх реалізації та збільшення податкових надходжень);

- типологізацію стратегуютьуючих чинників впливу на розвиток ВТ промислового підприємства, основу якої складають теорія життєвого циклу продукту, ринкова позиція підприємства та впроваджені ВТ політика, що дозволяє на цій базі формувати обґрунтовану ВТ стратегію розвитку (на основі порівняння із загальною та інноваційною) з урахуванням можливих технологічних проривів і відкриттів під час періоду, на який розробляється стратегія;

- методичний підхід до формалізації / вибору стратегії управління розвитком ВТ підприємств машинобудування, який дає змогу на основі використання інструменту стратегічних карт за рахунок впровадження збалансованої системи показників (фінансових, відносин з клієнтами, організації внутрішніх бізнес-процесів, людського капіталу) та визначення причинно-наслідкових зв'язків між ними, розвинути загальну місію підприємства в реалістичну стратегію впровадження інновацій, оперативно аналізувати досягнуті результати та адаптувати ВТ перетворення відповідно до стратегії розвитку ВТ підприємства;

- методичний підхід до оцінки виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства, заснований на системі критеріїв (інновативності, інноваційності, інноваційної активності) та показників (характеристики стану і рівня виробничого потенціалу, характеристики матеріально-технічної, кадрової, організаційно-структурної, інформаційної складових ВТ промислового виробництва) з використанням бальної оцінки. Застосування такого підходу дозволяє цілеспрямовано адаптувати

структуру ВТ промислового підприємства до змін, пов'язаних з впровадженням високих технологій та випуском ВТ продукції, визначити місце підприємства в організаційно-економічній структурі регіональної господарської системи, здійснити реорганізацію структури самого підприємства і системи його взаємозв'язків;

- методичний підхід до оцінювання інтелектуальної власності у ВТ виробництві, де ринкова вартість об'єктів інтелектуальної власності виникає між споживачем-суб'єктом ВТ діяльності та виробником об'єкту інтелектуальної власності на добровільних відносинах, що мають типову комерційну мотивацію, та надає першому можливість отримати відповідну ренту (прибуток, що перевищує альтернативні витрати у звичайному виробництві) та забезпечує ВТ підприємству високу додану вартість;

набули подальшого розвитку:

- категорійно-понятійний апарат дослідження високотехнологічного, науково-технологічного та інноваційного розвитку як частини загального управління, що гармонізує взаємозв'язки економічної, соціальної, організаційної, високотехнологічної та інших підсистем з метою мінімізації негативного впливу на сталий розвиток ВТ промислових підприємств. Це досягається за рахунок групування необхідних для дослідження термінів у сім розділів відповідно до основних класифікаційних ознак побудови системи показників сфери високих технологій: основні поняття, види і типи, вимірювання активності, витрати, цілі та результативність, напрямки поширення, загальні умови. Таке групування дає змогу розширити та верифікувати термінологічне поле в теорії управління за змістом і сутністю;

- система класифікаційних ознак ВТ проектів у відповідності до проведення сучасних економічних досліджень в частині узагальнення ознак (таких як ВТ потенціал, період реалізації проекту, рівень ризиків, витратність і результативність, охоплення стадій процесу виробництва, джерела фінансування, що відповідає прикладному характеру управління), рівня інноваційної значущості, що визначає приналежність до того чи іншого технологічного укладу, масштабності вирішення завдань, що доводить необхідність виходу на якісно новий рівень розвитку виробничих систем;

- методичне забезпечення формування та ефективного функціонування організаційної структури ВТ промислового підприємства з визначенням взаємозв'язків між адаптивністю, результативністю і ефективністю бізнес-процесів, що дозволяє проводити їх оптимізацію на основі методу мережевого моделювання і розробляти відповідне підґрунтя для формування інноваційної стратегії розвитку підприємства. Використання процесно-орієнтованого підходу дає можливість проведення аналізу створення ланцюгу доданої вартості від випуску ВТ продукції та дозволяє визначити «вузькі місця» у виробничому процесі ВТ промислового підприємства, його критичний шлях та причини збільшення витрат;

– організаційне забезпечення впровадження в управління розвитком ВТ промислових підприємств інструменту інтрапренерства, що дозволяє максимально використовувати інтелектуальний потенціал підприємства з метою комерціалізації власних технологічних розробок, отримувати фінансові та стратегічні переваги на ринку ВТ продукції..

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що методологічні та методичні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня практичних розробок та відповідних організаційно-економічних інструментів їх реалізації для ВТ промислових підприємств.

Положення і висновки дисертації використані Одеською обласною асоціацією роботодавців півдня України при розробці концепції сучасної політики розвитку високотехнологічної сфери в регіоні (лист № 48/07 від 07.11.2016 р.). Результати дисертаційного дослідження використані в процесі діагностування, консультування і розробки практичних рекомендацій щодо впровадження нових технологій на вітчизняних промислових підприємствах: ПАТ «ОЗРСВ» – при обґрунтуванні вибору напрямків державного стимулювання ВТ діяльності та підготовці на підприємстві перспективних планів зі створення нової техніки (довідка № 258 від 17.07.2016 р.); ПАТ «Одескабель» – при оцінюванні рівня ВТ розвитку виробничого потенціалу підприємства (довідка № 1338-02ок від 27.10.2016 р.); ТДВ «Первомайськдизельмаш» – при формуванні та реалізації стратегій інтегрованих структур в машинобудуванні та аналізі складних бізнес-процесів і операцій на ВТ підприємстві машинобудування (довідка № 39/1312 від 16.11.2016 р.); ТОВ НВФ «Елетех» – при проведенні кількісних і якісних аналізів під час прогнозування ВТ розвитку промислового підприємства, виборі пріоритетних напрямків технологічної політики підприємства та механізмі розробки стратегії входу на ринок з інноваційною продукцією (акт № 128 від 14.09.2017 р.); ПП «Променергомаш» – при впровадженні методики аналізу виробничого потенціалу промислового підприємства на основі системи критеріїв та показників з використанням бальної оцінки, що дозволило проаналізувати підприємство з точки зору оцінки стану та розвитку його внутрішньої структури (акт № 153 від 12.01.2018 р.); ТОВ «Азовмеханіка» – при обговоренні концепції ВТ розвитку промислового виробництва в частині запропонованих рекомендацій щодо реалізації ВТ розвитку та розробці планів перспективного розвитку підприємства до 2025 року (довідка № 7/1 від 23.01.2018 р.); ТОВ ДВП «Варіант-Гермотехніка» – при впровадженні методики з передплановими дослідженнями та сумарною оцінкою науково-технологічного, виробничого, організаційного, соціального та економічного потенціалів (довідка № 78 від 19.02.2018 р.); ТОВ «Конструкторське бюро “Укрспецмаш”» – при впровадженні заходів щодо прогнозування розвитку високих технологій промислового підприємства (акт № 278 від 30.02.2018 р.).

Матеріали дослідження використовуються у навчальному процесі при оновленні курсів лекцій та проведенні практичних занять в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова при викладанні дисциплін «Інвестування» (для студентів спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”), “Стратегічне управління” (для студентів спеціальності 073 “Менеджмент”), а також під час підготовки магістерських кваліфікаційних робіт (довідка № 1-04/18 від 27.04.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Результати дисертаційної роботи, які виносяться на захист, отримані автором особисто та відображені у наукових публікаціях. Із праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення та ідеї, які є результатом особистих досліджень автора. Матеріали та висновки кандидатської дисертації автора у цій роботі не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Наукові результати, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертаційному дослідженні, доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (м. Одеса, 2015 р.); «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» (м. Одеса, 2015 р.); «Trends of modern science» (Sheffield, 2015 р.); «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ, 2015 р.); «Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо- та мікрорівнях» (м. Одеса, 2015 р.); «Economics, science, education: integration and synergy» (Bratislava, 2016 р.); «Проблемы развития современной экономики и права» (м. Каменськ-Шахтинський, 2015 р.); «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами України в умовах європейської інтеграції» (м. Дніпропетровськ, 2016 р.); «Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки» (м. Одеса, 2016 р.); «Ukraine – Bulgaria – European Union: contemporary state and perspective» (м. Варна, 2016 р.); «International Scientific Conference Economy and Society: modern foundation for human development» (Leipzig, 2016 р.); «Інноваційний розвиток економіки: проблеми і перспективи» (м. Київ, 2016 р.); «Фінансове регулювання зрушень в економіці України» (м. Мукачево, 2017 р.); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 2017 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки» (м. Львів, 2017 р.); «Маркетинг інновацій і інновацій у маркетингу» (м. Суми, 2017 р.); «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» (м. Одеса, 2017 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 57 наукових праць (33 із них одноосібні), у тому числі: 1 – одноосібна монографія, 9 розділів у колективних монографіях, з яких 4 є іноземними виданнями; 24 наукових статті (з них: 20 – у фахових наукових виданнях з економічних

наук, визнаних МОН України, з яких 9 входять до наукометричних баз даних; 4 – у міжнародних виданнях, з них 3 – Scopus, 1 – Web of Science); 2 навчальних посібники, з них 1 – одноосібний; 21 публікація у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій – 78,48 друк. арк., у тому числі особисто автору належить 61,95 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст роботи викладено на 376 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 530 сторінок, у тому числі 37 таблиць, 48 рисунків, список використаних джерел із 355 найменувань на 33 сторінках, 6 додатків на 80 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, викладено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, вказано особистий внесок здобувача та наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

У першому розділі **«Концептуальні засади забезпечення функціонування високотехнологічних промислових підприємств»** проведено узагальнення наукових поглядів на розвиток систем управління, запропоновано концепцію безперервного еволюційного розвитку, наведено типологію ВТ проєктів у сучасних економічних дослідженнях..

Автором доведено, що реалізація пропозицій безперервного еволюційного ВТ розвитку промислового підприємства дозволяє укласти уявлення про його організацію у вигляді двох постулатів: виробництво є простором безперервних, різноякісних, ієрархічно підпорядкованих, циклічно організованих процесів; виробництво є єдиним енергоінформаційним простором процесів, де енергія визначає внутрішню сутність і зміст кожного процесу, а інформація є формою його прояву. Звідси виходить можливість розглядати ВТ діяльність у межах наступного ланцюга: єдиний простір природи – єдиний простір суспільного життя – простір професійної діяльності – простір виробничих процесів – простір виробничої діяльності – простір внутрішнього світу людини-новатора.

Проведення експертного опитування дозволило здобувачу розробити концепцію безперервного еволюційного розвитку ВТ промислових підприємств, основними складовими якої є: передумови розвитку економіки (перехід до V-VI технологічних укладів); діагностика стану розвитку високих технологій (оцінки виробничої інфраструктури, чинників впливу зовнішнього середовища, а також гнучкості та адаптованості до змін); обґрунтування можливостей і потенційної динаміки розвитку (на основі дослідження ознак, критеріїв, важелів, принципів та методів такого розвитку); розробки заходів щодо реалізації поставлених цілей розвитку підприємств, які полягають в оздоровленні активів і пасивів та

організаційному проектуванні, та на цій основі здійснити вибір критичних технологій, що у комплексі дозволило сформувати і реалізувати систему заходів щодо реструктуризації/реорганізації вітчизняних інноваційно-активних промислових підприємств. Запропонована концепція доводить інтеграційні можливості взаємодії основних методів, принципів та важелів, які впливають на розвиток ВТ промислових підприємств та запровадження механізмів комерціалізації результатів наукових робіт і трансферу технологій. Реалізація даної концепції дає можливість розробити та формалізувати стратегію розвитку ВТ підприємств з урахуванням можливих змін та ризиків (рис.1).

У якості концептуального забезпечення для формування нових теоретичних уявлень розвитку ВТ промислових підприємств у дослідженні виступає категорійно-понятійний апарат дослідження науково-технологічного та інноваційного розвитку, який, у тому числі, подано автором у порівняльних характеристиках між практикою вітчизняних наукових досліджень і Керівництвом Осло («Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data»), тобто основного методологічного інструменту ОЕСР у сфері інновацій в частині визначення основних понять інноваційної діяльності, видів і типів інновацій, вимірювання інноваційної активності, витрат на інновації, цілей і результативності ВТ діяльності, загальних умов ВТ діяльності.

У роботі обґрунтовано варіанти класифікації ВТ проектів з метою удосконалення системи управління проектами, визначення основних компонентів ВТ проекту та виділення його стадій. Запропонована класифікація носить прикладний характер і сприяє підвищенню коректності оцінки реалізованості ВТ проектів, в основу якої покладено такі ознаки/оцінки, як: ВТ потенціал передбачуваної інновації, період реалізації проекту, рівень ризику проекту, витратність і результативність проекту, охоплення стадій ВТ процесу, джерела фінансування проекту.

У другому розділі **«Теоретико-методологічні засади управління розвитком високотехнологічних промислових підприємств»** запропоновано модель організації ВТ промислового підприємства, обґрунтовано методологічні основи прогнозування розвитку ВТ промислових підприємств та побудову механізму соціального партнерства в процесі ВТ розвитку промислового виробництва.

Запропоновано модель організації ВТ промислового виробництва, яка включає дві сторони – просторову і процесуальну. В основі її побудови лежить уявлення про ВТ виробництво як сукупність еволюційних процесів, що безперервно розвиваються, конкретним проявом яких є визначені науково-технологічні досягнення та зміна науково-технологічних відносин у глобальному інноваційному середовищі. У прикладному плані застосовність такої моделі полягає у створенні принципово нової теорії сталого суспільного розвитку і впровадженні сучасних технологій організації виробництва. Така модель представляє комплекс необхідних

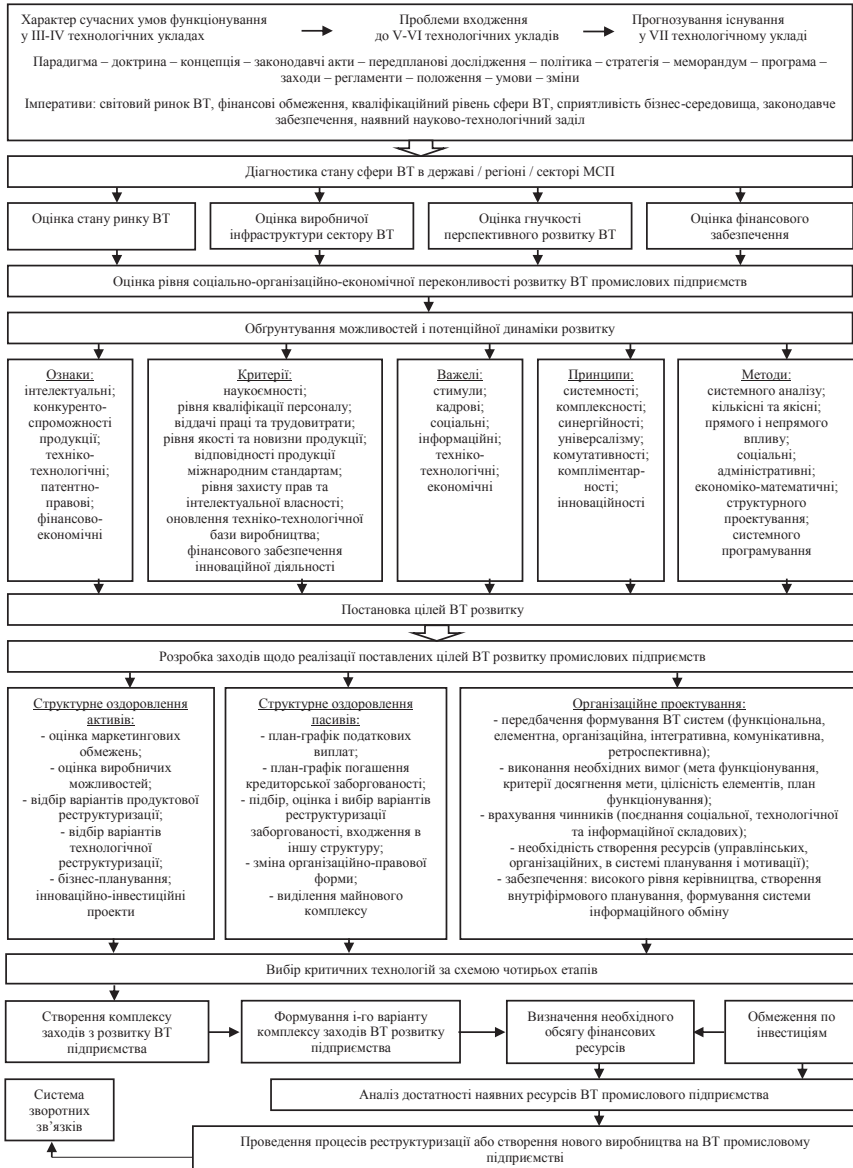

Рис. 1. Концепція безперервного еволюційного розвитку ВТ промислових підприємств

заходів економічного, правового, науково-технологічного і організаційного характеру, спрямованих на забезпечення цілісності та сталості ВТ промислового підприємства на ринку. В основі наведеної схеми покладено адаптаційний механізм, який застосовується для вітчизняного підприємства при ситуації нестабільного ринкового середовища (таке середовище вже стало постійно притаманним для українських підприємств) та дає змогу, в першу чергу, за рахунок першочергових організаційних заходів (інтеграція, дезінтеграція, диверсифікація) досягти на конкретному підприємстві якісних змін (визначити науково-обґрунтовану стратегію, здійснити перебудову бізнес-процесів, підвищити рівень корпоративної культури). Необхідність використання цієї моделі також обумовлена новими особливостями сучасної ринкової економіки – нарощенням масштабів світової економічної глобалізації з одночасним обмеженням національних ресурсів та бюджетів, новими суспільними потребами, потребами приватного сектору економіки, оптимальним використанням наявних фінансових ресурсів (рис. 2).

Комплекс робіт з прогнозування ВТ розвитку промислових підприємств починається зі створення групи інтерактивної взаємодії й системних досліджень, що складається з аналітиків, здатних, з одного боку, компетентно працювати в інтерактивному режимі з фахівцями в кожній з предметних сфер, а з іншого – виконувати необхідні дослідження, здійснювати аналіз, систематизувати і представляти координаційному органу відповідні результати для підготовки пропозицій щодо прийняття стратегічних рішень.

У роботі виконано узагальнення класифікаційних ознак методів і моделей щодо прогнозування варіантів розвитку ВТ промислових підприємств. Такі узагальнення в процесі теоретичних досліджень можуть розглядатися як складові більш повної системної методології, яка визначає послідовність їх використання, встановлює взаємні зв'язки між ними та в цілому формує процес ВТ розвитку. Розглянуто і запропоновано для використання у сучасних дослідженнях такі методи: Делфі, перехресного впливу, Сааті, морфологічного аналізу, модель Байеса, організаційного і математичного моделювання організаційних структур управління, програмно-цільовий, інерційний, експертних оцінок, марківських процесів.

Автором розроблено механізм соціального партнерства у розвитку ВТ промислових підприємств, який здійснюється на мікро- і макrorівнях та надає можливість: збільшити доходну частину бюджету за рахунок зростання податкових надходжень від реалізації ВТ продукції, забезпечити зростання фінансових результатів від ВТ діяльності, підвищення інвестиційної активності підприємств, їх адресної підтримки, зростання конкурентоспроможності продукції/послуг підприємств, зниження ризиків при інвестуванні ВТ проектів, зростання продуктивності праці висококваліфікованих робітників, підвищення якості та рівня життя населення та ін. (рис. 3).

Рис. 2. Межі сталого розвитку промислового ВТ підприємства

У третьому розділі «**Теоретико-методичні підходи до прийняття рішень в управлінському аналізі інтегрованих промислових підприємств**» обґрунтовано чинники, що перешкоджають нарощенню і розкриттю потенціалу українських ВТ промислових підприємств; запропоновано механізм інтеграції стратегічного та інноваційного управління ВТ підприємством; надано узагальнені якісні оцінки складовим та стратегії розвитку ВТ машинобудівного підприємства в цілому.

Завдання держави в питанні підтримки інститутів розвитку як обов'язкового елементу сучасності є подвійним: з одного боку, орієнтація ВТ підприємств, що залишаються у власності держави винятково для використання інновацій, а з іншого – воно має піклуватись про формування всієї сукупності інститутів розвитку. Але в процесі ВТ розвитку не враховується стадія модернізації української економіки. Наголос робиться на окремі технологічні прориви. Промисловості ж потрібно, в першу чергу, модернізувати виробничий апарат (на рівні V-VI технологічних укладів), привести у відповідність кваліфікацію виконавців і забезпечити належний рівень конкурентоспроможності несировинних галузей.

НАПРЯМКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Рис. 3. Механізм соціального партнерства у розвитку ВТ підприємств

Аналіз виробничої діяльності ВТ промислових підприємств дозволив визначити головні чинники, які перешкоджають нарощенню і розкриттю потенціалу розвитку ВТ промислових підприємств, а саме: низькі темпи розвитку національної економіки в цілому; відсутність відповідних державних організаційно-економічних механізмів для регулювання ВТ розвитку промислових підприємств; відсутність дієвого чинного законодавства у сфері формування інтегрованих ВТ структур; надання переваги виробничим процесам замість зосередження уваги на високих технологіях; недостатність досвіду і практики впровадження сучасних методів організації ВТ діяльності (реінжиніринг, бюджетування, система збалансованих показників, управління ризиками, конкурентна розвідка, кібербезпека та ін.). Це дозволило дослідити вплив та визначити причинно-наслідкові зв'язки між чинниками ВТ діяльності промислових підприємств при формуванні стратегії розвитку (рис. 4).

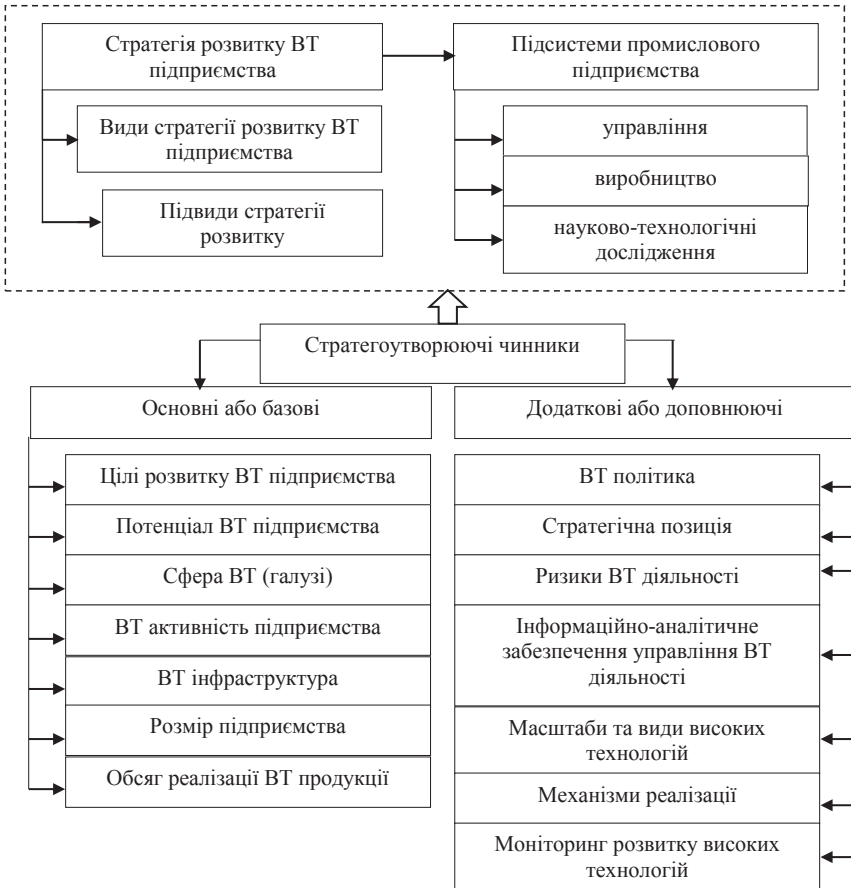

Рис. 4. Стратегоутворюючі чинники розвитку ВТ промислових підприємств

Обґрунтовано механізм інтеграції стратегічного та інноваційного управління, основним завданням якого є підвищення ефективності організаційної діяльності менеджерів у сфері високих технологій; поєднання інноваційного аспекту управління ВТ діяльністю зі стратегічним; прискорення темпів розвитку і підвищення ефективності науково-технічного прогресу; активізація та раціональне використання творчого потенціалу дослідників і розробників у сфері високих технологій. Створення механізму інтеграції пов'язано з розробкою, перетворенням і представленням у прийнятій формі його структурно-логічної (або математичної) моделі, на цій основі відбувається отримання відповідних параметрів управління розвитком ВТ промислових підприємств, що

може стати концептуальним базисом методології ефективного залучення високих технологій у виробничу діяльність промислових підприємств.

Основу вироблення стратегії управління розвитком ВТ промислових підприємств становлять теорія життєвого циклу продукту, ринкова позиція промислового підприємства і впроваджена ним ВТ політика. Стратегія з урахуванням можливих технологічних проривів і відкриттів у різних областях управління розвитком ВТ промисловими підприємствами формується в той період, у якому реалізується стратегія.

Саме тому автором запропоновано використання інструменту стратегічних карт, який за рахунок впровадження збалансованої системи показників (фінансових, відносин з клієнтами, організації внутрішніх бізнес-процесів, людського капіталу) та визначення причинно-наслідкових зв'язків між ними, розвиває загальну місію підприємства в реалістичну стратегію впровадження інновацій, оперативно аналізує досягнуті результати та адаптує ВТ перетворення відповідно до стратегії розвитку ВТ підприємства (рис. 5).

Застосування економічних методів формування стратегії розвитку ВТ промислових підприємств на практиці свідчить про те, що підприємства машинобудування – ТДВ «Первомайськдизельмаш» і ПАТ «Стальканат-Сілу» – зможуть більш ефективно використовувати свої економічні ресурси. Запровадження методу стратегічних карт та системи збалансованих показників для оцінки ВТ розвитку підприємств машинобудування дозволить раціонально реалізувати стратегію, засновану на впровадженні високих технологій.

У четвертому розділі **«Управління процесом структурних перетворень на високотехнологічних промислових інтегрованих підприємствах в умовах інноваційного розвитку»** обґрунтовано підхід до структурних перетворень ВТ промислових інтегрованих підприємств; удосконалено процес поєднання продуктового, технологічного і стратегічного планування для інтеграції ВТ діяльності та підвищення результативності виробничих систем; запропоновано методичний підхід до формалізації/вибору стратегії управління розвитком ВТ підприємств машинобудування на основі використання інструменту стратегічних карт; дістало подальшого розвитку організаційне забезпечення впровадження в управління розвитком ВТ промислових підприємств інструменту інтрапренерства.

Запропоновано авторське визначення ВТ промислового інтегрованого підприємства як об'єднання окремих підрозділів у динамічну виробничо-економічну систему на основі ринкового механізму взаємовідносин (що координується внутрішніми регламентами і операціями), яка через застосування новітніх технологій і кваліфікацію виконавців технологічно-орієнтованих процесів, систематично використовуючи наукові та технічні навички, здійснює розробку, розвиток та виведення на ринок нової продукції, отримуючи високу додану вартість.

Також робиться висновок про те, що удосконалення організаційної структури інтегрованих промислових підприємств є важливим

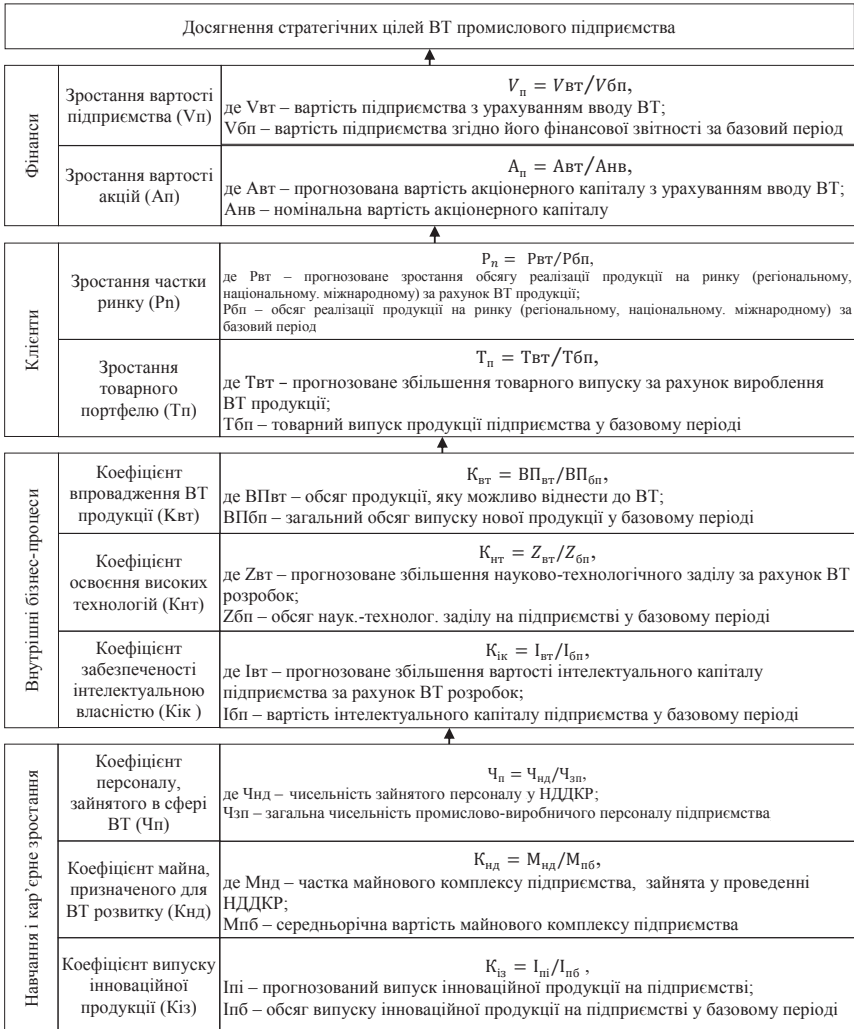

Рис. 5. Базова стратегічна карта для підприємства машинобудування

інструментом їх управління, як і обґрунтування стратегії управління даними суб'єктами в умовах входження України в систему глобальних світових економічних зв'язків.

Проведено узагальнення протиріч, що проявляються у використанні таких інструментів як структурні і функціональні засоби підвищення ефективності інтегрованих промислових підприємств, що, в свою чергу, пов'язано з реалізацією процесного підходу. Тоді як на практиці менеджери

звертають більше уваги на удосконалення організаційної структури за допомогою якісних методів, використання яких виявилось обмеженим.

Узагальнюючи практику багатoeлементної промислової структури в межах об'єднання ВТ підприємств у вертикально-інтегровану структуру, автором запропонована чотирьохрівнева система управління холдингом (рис. 6).

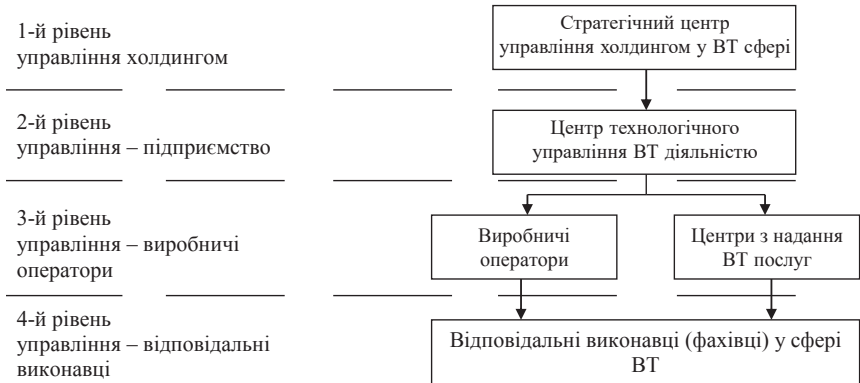

Рис. 6. Система управління у ВТ вертикально-інтегрованій структурі

Дослідження проведених організаційних змін у розвитку ВТ промислових підприємств дозволило обґрунтувати підхід до структурних перетворень ВТ промислових інтегрованих підприємств. Перевагу слід віддавати вертикально інтегрованим підприємствам (точний облік виробничого циклу, оптимізація витрат); рекомендується чотирьохрівнева система управління (більш повно розкриваються професійні якості і виконання функцій працівників), а для вирішення протиріч використовувати систему збалансованих показників (оцінка фінансово-економічного стану, здійснення управлінського контролю щодо стратегічної перспективи, підвищення ролі базисних компетенцій підприємства, врахування ключових чинників успіху і його результату).

Запропоновано використання інструменту «дорожня карта» для інтеграції ВТ діяльності. Він є комплексним планом розвитку промислового підприємства або галузі, заснованим на інтеграції продуктового, технологічного і стратегічного планування. Представлено основні види дорожніх карт залежно від цільової орієнтації і типу інтеграції. Розглянуто етапи процедури загального структурування процесу розробки дорожніх карт. Автором виділено переваги застосування інструменту «дорожня карта», використання якого сприяє економії ресурсів за рахунок забезпечення поповнення інформаційної бази для ухвалення ВТ рішень. Спільні зусилля стейкхолдерів дозволяють цілеспрямовано визначити

ключові критичні технології і продуктові напрями, які мають потенційну значущість з точки зору комерційної перспективи. Виділено низку основних функцій, що виконуються дорожніми картами як на корпоративному, так і на галузевому рівнях.

У роботі доведено, що одним із шляхів досягнення нового якісного рівня управління системою ВТ виробництва і збуту ВТ продукції є інтрапренерство, що представляє для українських підприємств інструмент активізації та повного використання творчого потенціалу співробітників, підвищення ефективності використання ресурсів, швидкої реакції на зміни потреб ринку, реалізації різних нововведень, створення основи для подальшого розвитку самого ВТ промислового підприємства.

Систему підтримки і стимулювання впровадження інтрапренерства на ВТ підприємстві автором пропонується здійснювати за наступними напрямками: заходи заохочення впровадження ВТ, заохочення експериментування, стимулювання творчого рішення проблем, забезпечення процесу інтрапренерства ресурсами, заохочення роботи спеціалістів різних професій в одній команді, розвиток духу інтрапренерства на добровільній основі, створення системи винагороди інтрапренерів, орієнтація на довгострокову перспективу, підтримка зі сторони топ-менеджерів.

У п'ятому розділі **«Інструментальне забезпечення розвитку високотехнологічних підприємств у нестабільних умовах господарювання»** розвинуто підходи до визначення чинників формування ВТ діяльності на сучасних промислових підприємствах; проаналізована роль ВТ розвитку у промисловому виробництві на основі моделі взаємодії держави, бізнесу і науки у процесі виробництва та впровадження інновацій; обґрунтовано застосування концепції контролінгу для підвищення стійкості ВТ промислового підприємства.

Високі технології розповсюджуються на державну політику в області управління національною економікою і на державне регулювання підприємництва всіх сфер і галузей економіки. Так, ВТ діяльність може бути відповідною реакцією на: вимоги ринку, обмежений доступ до новітніх технологічних рішень, потреби споживачів, підвищення вимог до конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, ресурсні обмеження, зміни у податковій і фінансово-кредитній політиці.

Автором запропоновано низку принципових пропозицій з удосконалення державного регулювання та сприяння розвитку ВТ промислових підприємств: удосконалення вітчизняного законодавства; державне стимулювання розвитку ВТ промислових підприємств із застосуванням адресного підходу; розширення фіскальних інструментів для стимулювання ВТ діяльності; надання з боку уряду спеціальних гарантій для захисту кредитування ВТ підприємств від комерційних ризиків як вітчизняним, так і іноземним інвесторам при налагодженні ВТ виробництв.

У теоретичному плані нового поштовху в управлінні розвитком ВТ промислових підприємств надає використання концепції потрібної спіралі (ПС), заснованої на узагальнених автором принципах побудови відносин між державою, наукою та бізнесом: перехід до домінуючого використання ресурсів ВТ зростання; суспільних інститутів, відповідальних за створення та накопичення знань в умовах глобалізації економіки; лібералізації зовнішньої торгівлі і фінансового капіталу, формування ринку технологій та діяльності в Україні транснаціональних корпорацій; формування нових міждисциплінарних галузей знань, які об'єднують фундаментальну та прикладну науки і ВТ розробки.

На основі використання інструменту ПС, у роботі сформовано принциповий підхід до розробки стратегії розвитку ВТ промислових підприємств з наступними передумовами: розподіл коштів держбюджету на конкурсній основі за селективним відбором видів ВТ діяльності; присутність диверсифікованих організаційних структур у процесі виконання НДДКР; досягнення оптимуму гібридних структур (центри переваг і мережеві структури фінансуються на паритетних засадах з бізнесом); формування мережевих структур супроводжується підвищенням стійкості системи генерації та трансферу знань, що забезпечує їх дифузії; підтримка малого бізнесу за рахунок надання грантів на НДДКР і формування відповідної інфраструктури (інкубаторів, технопарків, промислових зон та ін.); введення податкових пільг; реалізація багатофункціональних заходів у розвитку кооперації, підготовки кадрів, комерціалізації результатів НДДКР.

З метою надання стійкості, послідовності та системності розвитку ВТ промислового підприємства, у дослідженні запропоновано впровадження механізму контролінгу (рис. 7). Він покликаний виконувати функції координації, інформаційного забезпечення і планово-контрольного супроводу управлінських рішень на ВТ промисловому підприємстві, забезпечувати підтримку послідовності наступних дій: передпланове дослідження – інформаційне забезпечення – програмне забезпечення – модернізація управлінського обліку – планування і бюджетування – контроль – аналіз відхилень – прийняття управлінських рішень – корекція, координація і регулювання. Автором доведено, що центральним елементом в побудові ефективної системи контролінгу на підприємстві повинна бути підсистема бюджетування, яка належним чином узгоджується з обґрунтованим процесом розробки управлінських рішень, компенсує відсутність сьогодні на вітчизняних підприємствах систематичного планування прибутку, а також постановку задач кожному структурному підрозділу щодо його внеску у підвищення результативності ВТ діяльності промислового підприємства.

У шостому розділі «**Напрями розвитку і оцінка ефективності функціонування високотехнологічних підприємств**» запропоновано методичне забезпечення формування та ефективного функціонування визначеної організаційної структури ВТ промислового підприємства, методичний підхід до оцінки виробничого потенціалу ВТ промислового

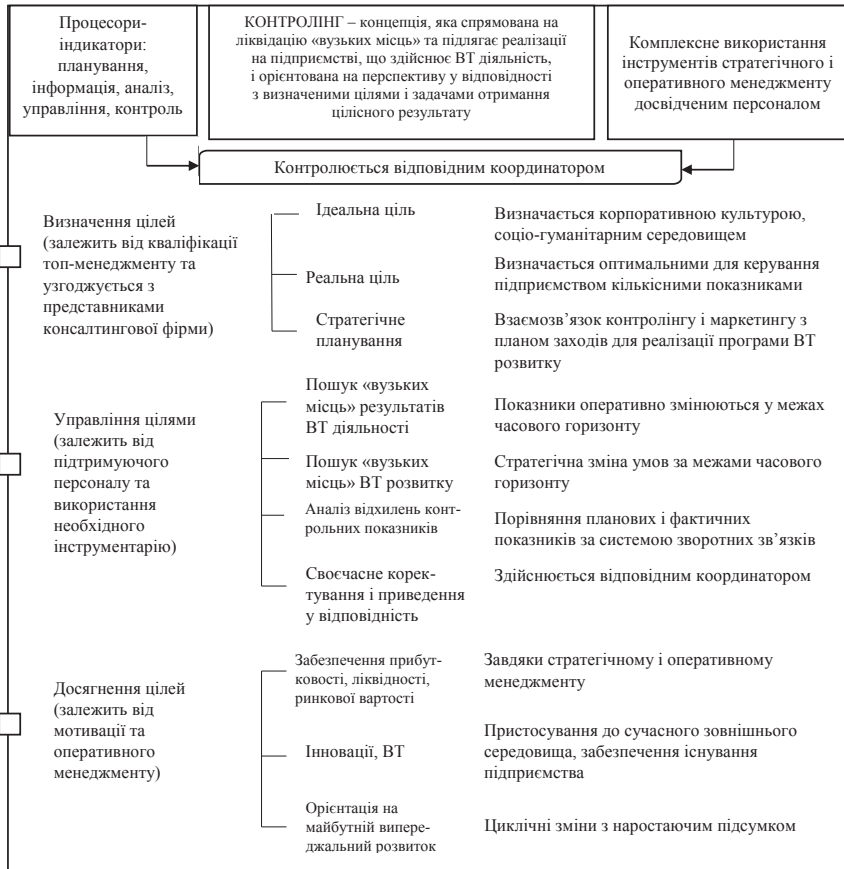

Рис. 7. Алгоритм впровадження контролінгу для ВТ підприємства

підприємства, розроблено методичний підхід до оцінювання інтелектуальної власності на ВТ підприємстві.

Організаційна структура ВТ підприємства розглядається як сукупність інструментів реалізації низки забезпечуючих заходів (угод засновників ВТ підприємства зі співтовариством у цілому і його локальними структурами, між власниками ВТ підприємства і управліннями, з партнерами – іншими юридичними і фізичними особами) та впровадження бізнес-процесів, кожному з яких відповідають визначені типи структурних підрозділів. Відзначається, що структура ВТ промислового підприємства (склад і кількість однотипових підрозділів) суттєво залежить від сфери, масштабу і характеру його діяльності, а також етапу його розвитку.

Аналізуються можливі шляхи переходу ВТ підприємства на новий рівень господарювання при вичерпанні можливостей подальшого розвитку в інтегрованому виді у корпоративну структуру. Серед можливих варіантів переходу розглядається варіант перебудови змішаного холдингу: збереження багатоканального впливу корпоративного центру на самостійні фірми – у минулому структурні підрозділи єдиного підприємства.

Розглянуто взаємозв'язок між адаптивністю, результативністю і ефективністю промислового підприємства в процесі його ВТ розвитку, що дало автору можливість розробки відповідного підґрунтя (інструменту) для формування стратегії і обґрунтування (створення алгоритму) оптимізації бізнес-процесів.

Проведено узагальнення типових бізнес-процесів на ВТ промисловому підприємстві з виділенням наступних груп: аналіз ринку і потреб споживачів ВТ продукції, розробка бачення стратегії ВТ розвитку, розробка ВТ продукції і послуг, продаж ВТ продукції/послуг, забезпечення ВТ виробництва, виробництво і постачання для сервісних організацій ВТ сфери, обслуговування споживачів ВТ продукції/послуг та проведення відповідних розрахунків, управління людськими ресурсами, управління інформаційними ресурсами, управління фінансовими і матеріальними ресурсами ВТ виробництва, виконання управління програмою робіт з урахуванням оточуючого середовища, управління зовнішніми зв'язками ВТ виробництва, управління покращеннями і змінами у ВТ виробництві.

Запропоновано методичний підхід до оцінки виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства, який охоплює основні внутрішні процеси, що протікають в різних функціональних областях ВТ виробництва у межах дослідження виробничого потенціалу підприємства, і являє собою деталізовану рейтингову оцінку показників, що характеризують стан та рівень виробничого потенціалу, ефективність ВТ розвитку. В результаті забезпечується обґрунтоване проведення оцінки виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства, яке дає можливість виявити сильні і слабкі сторони його розвитку, а також розробити на цій основі стратегію розвитку ВТ промислового підприємства.

Методичний підхід до оцінки виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства включає: 1) формування сукупності критеріїв і показників, що характеризують стан та особливості розвитку виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства та його складових (підсистем); 2) формування класів виробничого потенціалу, оцінку ефективності виробничого потенціалу і чутливості виробничого потенціалу; 3) розрахунок показників розвитку і дослідження темпів підвищення виробничого потенціалу, а також коливань досліджуваних показників; 4) виконання певної послідовності дій щодо аналізу виробничого потенціалу.

В умовах розвитку бізнесу при впровадженні та для випуску ВТ конкурентоспроможної продукції інтелектуальна власність є одним з основних ресурсів промислового підприємства в конкурентній боротьбі. Саме тому автором запропоновано уточнення розрахунку економічного ефекту від впровадження об'єктів інтелектуальної власності на ВТ підприємстві. Для цього спочатку визначено загальний сумарний грошовий потік від впровадження високих технологій (CF) за звітний період:

$$CF = DR + \sum_{i=1}^n A_i - DZ_i - \sum_{i=1}^n Z_i + KZ_i, \quad (1)$$

де DR – дохід від реалізації ВТ продукції/послуг; $\sum_{i=1}^n A_i$ – сума амортизаційних нарахувань; DZ_i – дебіторська заборгованість; KZ_i – кредиторська заборгованість; $\sum_{i=1}^n Z_i$ – витрати за звітний період.

Однак загальний грошовий потік не враховує додаткову вартість капіталу, що отримується за рахунок об'єктів інтелектуальної власності. Саме тому економічний ефект від впровадження об'єктів інтелектуальної власності на ВТ підприємстві має вигляд:

$$EF = CF - \sum_{i=1}^n c_i k_i, \quad (2)$$

де c_i – вартість i -го виробничого чинника (основні засоби, оборотні засоби, трудові ресурси, їх професіоналізм, інтелектуальний рівень, науково-технологічний заділ, орендні ставки, банківський відсоток для оборотних коштів і т.д.); k_i – ставка, що відповідає вартості оренди i -го виробничого фактору, що враховує рівень інфляції, ризик та певну вигоду); n – загальна кількість врахованих чинників.

Проведені розрахунки економічного ефекту від впровадження об'єктів інтелектуальної власності на конкретних ВТ підприємствах склали відповідно: ПАТ «ОЗРСВ» – 1,2 млн. грн, ТДВ «Первомайськдизельмаш» – 5,3 млн. грн, ПАТ «Одескабель» – 18,92 млн. грн. Перевага останнього підтверджує факт інтенсивного впровадження високих технологій на цьому підприємстві. Найбільш доцільним підходом для оцінки інтелектуальної власності є її ринкова вартість, однак даний підхід рекомендується використовувати за умови достатньої кількості достовірної інформації про угоди купівлі-продажу аналогічних об'єктів інтелектуальної власності на ВТ підприємстві.

ВИСНОВКИ

В дисертації наведено теоретичне узагальнення та обґрунтування вирішення важливої науково-прикладної проблеми, яка полягає у розробленні методологічного базису, методичних положень і практичного інструментарію щодо управління процесом розвитку ВТ підприємств у вітчизняній промисловості, що має загальноекономічне значення в умовах реалізації інноваційної моделі економіки.

Отримані результати дають змогу зробити такі висновки:

1. Дослідження еволюції наукових поглядів щодо управління сучасними промисловими підприємствами дало можливість сформувати концепцію безперервного еволюційного розвитку ВТ промислових підприємств, яка передбачає діагностику стану ВТ підприємств, обґрунтування можливостей і потенційної динаміки їх розвитку, вибору критичних технологій, що у комплексі дозволило автору сформувати і реалізувати систему заходів щодо реструктуризації або організації нових виробничих процесів на ВТ промисловому підприємстві.

2. На основі дослідження ключових напрямів формування основних принципів інноваційно-активного розвитку промислових підприємств розроблено методологічне забезпечення розвитку ВТ промислових підприємств в умовах реалізації моделі ВТ зростання економіки. Це дало можливість урізноманітнити підходи до розвитку ВТ підприємств на основі державної інноваційної політики, розвитку конкурентних ринків і широкого залучення інтелектуального капіталу, забезпечення єдиного простору науки і високих технологій, співпрацю з ЄС. Необхідність дослідження обумовлена новими особливостями сучасної ринкової економіки – нарощенням масштабів світової глобалізації економіки з одночасним обмеженням національних ресурсів та бюджетів, нових суспільних потреб у сфері високих технологій, наявністю невизначеності і ризиків, оптимального використання наявних фінансових ресурсів.

3. Розвинуто категорійно-понятійний апарат ВТ розвитку як частини загального управління, що гармонізує різні підсистеми з метою мінімізації негативного впливу на сталий розвиток ВТ виробництва. Для зручності сприйняття терміни та визначення згруповані в сім розділів відповідно до основних класифікаційних ознак побудови системи показників сфери високих технологій. Це дає змогу розширити та верифікувати термінологічне поле в теорії управління сферою високих технологій за змістом і сутністю.

4. Систематизація класифікаційних ознак в процесі проведення типології ВТ проектів у сучасних економічних дослідженнях довела доцільність узагальнення різних точок зору, що дало змогу покласти в основу класифікації ВТ проектів такі ознаки як: ВТ потенціал виробництва, період реалізації проекту, рівень існуючих ризиків, витратність і результативність

проекту, охоплення стадій виробничого процесу, джерела фінансування, що буде сприяти підвищенню надійності оцінки реалізованості проектів. У якості додаткових ознак можливо використовувати рівень інноваційної значущості та масштабності вирішення завдань.

5. Обґрунтовано, що з огляду на сучасні тенденції трансформації виробничих чинників, які впливають на розвиток ВТ підприємства, необхідно розвивати ВТ прогнозування як фундаментальний інструмент розробки політики і стратегії підприємства в умовах значних змін, дигіталізації промисловості. Крім того, окремі підприємства і організації, незалежно від їх економічних моделей і форм власності, потребують нових знань, щоб мати уявлення про найбільш актуальні напрями ВТ розвитку. Запропоновані методологічні основи прогнозування розвитку ВТ підприємств допоможуть їм набути гнучкості та адаптованості до технологічних змін, мати можливість своєчасно зрозуміти переваги тих технологічних досягнень, які дозволяють досягти максимальної вигоди підприємствам в конкурентній боротьбі за правилами сучасного світу.

6. На основі діагностики стану ВТ діяльності вітчизняних промислових підприємств автором проведено узагальнення про її недостатню ефективність та втрату державою стратегічної складової розвитку. У якості одного з варіантів виправлення негативної ситуації запропоновано науково-методичне забезпечення розробки і функціонування механізму соціального партнерства у процесі розвитку ВТ промислових підприємств. Такий механізм здійснюється на чотирьох рівнях: підприємства, території, галузі, країни. Управління соціальним партнерством здійснюється трьохстороннім органом – національною радою соціального партнерства з ВТ розвитку на національному, галузевому і місцевому рівнях. В результаті досягається соціальний та економічний ефекти від впровадження ВТ проектів (підвищення інвестиційної активності підприємств, їх адресної підтримки, зниження рівня ризиків при інвестуванні проектів, прискорення їх реалізації та збільшення податкових надходжень).

7. Доведено, що запропоноване у дисертаційному дослідженні методичне забезпечення формування та ефективного функціонування організаційної структури ВТ промислового підприємства з визначенням взаємозв'язків між його адаптивністю, результативністю і ефективністю бізнес-процесів дозволяє обґрунтувати за допомогою розробленого алгоритму оптимізацію бізнес-процесів і забезпечити відповідне підґрунтя для формування інноваційної стратегії розвитку підприємства. Особливості управління ВТ промисловими підприємствами обумовили розробку заходів з розподілу бізнес-функцій ВТ підприємства між внутрішніми підрозділами, дочірніми і сторонніми організаціями з метою зниження управлінських витрат. Такі заходи включають: виділення бізнес-процесів, які контролюються корпоративним центром; договірні відносини, які переносяться на керівників вищого рівня, відповідальних виконавців, споживачів. Головною перевагою таких заходів є можливість

виведення бізнес-процесів у формі науково-технологічного аутсорсингу на сторону, яка утворює гібридну організаційну структуру. Основна позитивна якість такої гібридної структури, що міститься у можливостях досягнення високих економічних показників ВТ виробництва, дозволяє визначити «вузькі місця», дає орієнтацію на створення ланцюгу додаткової вартості від випуску ВТ продукції, що, у свою чергу, обумовлено якісними компетенціями і можливостями організаційної структури адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

8. Встановлено причинно-наслідкові зв'язки між чинниками ВТ діяльності промислових підприємств при формуванні стратегії розвитку, обумовлені прискоренням оновлення ВТ промислових підприємств. Це дозволить перебороти цінову неузгодженість, культурну інерцію й протиріччя формальних і неформальних норм, що становлять інституціональне середовище сфери високих технологій та сприяють розвитку причинно-наслідкового мислення керівників підприємств, заохочуються більш інноваційні підходи до здійснення стратегії.

9. Розроблено методичний підхід до формалізації/вибору стратегії управління розвитком ВТ підприємств машинобудування на основі: встановлення динамічної відповідності між стратегічною діяльністю та інноваційним менеджментом; ефективного використання інноваційних ресурсів; сформованого алгоритму проведення оцінки ВТ розвитку та розробки базових стратегічних карт, що, у підсумку, дає змогу розвинути загальну місію підприємства в реалістичну стратегію впровадження інновацій, оперативно аналізувати досягнуті результати та адаптувати ВТ перетворення відповідно до стратегії розвитку ВТ підприємства.

10. Розроблено методичний підхід до оцінки виробничого потенціалу ВТ промислового підприємства, який охоплює основні внутрішні процеси, що протікають в різних функціональних областях виробничого підприємства, і являє собою деталізовану рейтингову оцінку показників, – це характеризує потенційні можливості здійснювати ефективний ВТ розвиток. В результаті забезпечується системний погляд на виробничий потенціал підприємства, який дає можливість виявити сильні і слабкі сторони його розвитку, а також дозволяє цілеспрямовано адаптувати структуру ВТ промислового підприємства до впливу зовнішнього оточення на поточну і перспективну його діяльність, визначати місце підприємства в організаційно-економічній структурі регіональної господарської системи, здійснювати реорганізацію структури самого підприємства і системи його взаємозв'язків.

11. У роботі запропоновано інформаційно-аналітичне забезпечення теоретичної і методологічної бази у формуванні нового якісного рівня управління всією системою виробництва і збуту ВТ продукції за рахунок впровадження у практику управління розвитком ВТ промислових підприємств інструменту інтрапренерства, яке відображає ініціативну, новаторську діяльність, спрямовану на пошук та впровадження нових угод

і методів господарювання, виробництво інноваційної продукції та послуг на основі інтеграції підприємницьких можливостей ВТ підприємства і підприємців, з метою комерціалізації власних технологічних розробок та отримання фінансових і стратегічних переваг на ринку ВТ продукції.

12. Розроблено методичний підхід до оцінювання інтелектуальної власності у ВТ виробництві. В результаті впровадження інтелектуальної власності у виробництво ВТ підприємства виникає надприбуток від відтворюваних факторів, а саме високотехнологічних (при ефективному освоєнні високих технологій) та управлінських (при використанні сучасних методів менеджменту). У цьому випадку ринкова ціна перевищує індивідуальну ціну виробництва, що і є джерелом ренти та забезпечує ВТ підприємству високу додану вартість.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Захарченко Н.В. Обґрунтування стратегічних інноваційно-інвестиційних рішень в управлінні високотехнологічним виробництвом: монографія. Одеса : Бахва, 2017. 448 с. (28,45 д.а.).

2. Харічков С.К., Дишловий І.М., Захарченко Н.В. Кластеризація як інноваційний шлях розвитку економіки. *Проблеми теорії та практики формування сучасних кластерних систем*: колективна монографія. Одеса : «Інтерпрінт», 2014. С. 24-37 (0,6 д.а.). *Особистий внесок: запропоновані шляхи розвитку інноваційних кластерних систем в Україні в умовах глобалізації світового господарства* (0,2 д.а.).

3. Захарченко Н.В. Криза НДДКР і формування ринку науково-технологічної продукції в Україні. *Інноваційна економіка*: теоретичні та практичні аспекти: колективна монографія. Херсон : Грінь Д.С., 2016. С. 212-228 (0,7 д.а.). *Особистий внесок: досліджені проблеми інтелектуального капіталу, активізації інноваційної діяльності, відтворення висококваліфікованих працівників та запропоновані напрями їх вирішення*.

4. Zakharchenko V.I., Zakharchenko N.V. Regulatory support of quality during supply of high-techproducts. *Organizational and economic mechanisms of development of the financial system*: Collective monograph / Edited by M. Bezpartochnyi, ISMA University Riga, «Landmark» SIA, 2016. P. 164-170. (0,32 д.а.). *Особистий внесок: описані проблеми підвищення якості високотехнологічної продукції підприємств в процесі її постачання* (0,16 д.а.).

5. Захарченко Н.В. Інноваційна політика держави та побудова національної інноваційної системи. *Konzeptuelle grundsätze des wirtschaftswachstums bei der globalisierung*: Monographie / Edited by Prof. W. Jatsenko. Verlag SWG imexGmbH, Nurnberg, Deutschland, 2016.

Р. 164-170 (0,72 д.а.). *Особистий внесок: проведено дослідження з оцінки НІС в країнах ОЕСР по обраним групам показників, що характеризують наукову та інноваційну діяльність в країні з урахуванням доступності цих показників у різних статистичних джерелах.*

6. Merkulov N.N., Zakharchenko N.V. Modern conditions of formation of scientifically based innovation policy. *Competitiveness: economics, marketing, management* : Collective monograph. С.Е.І.М., Valencia, Venezuela, 2016. Р. 18-29 (0,52 д.а.). *Особистий внесок: досліджено особливості та принципи формування інноваційної політики (0,26 д.а.).*

7. Zakharchenko N.V. Preservation and development of high technology sector in Ukraine. *Mechanisms of interaction between competitiveness and innovation in modern international economic relations*: Collective monograph / Edited by M. Bezpartochnyi. ISMA University Riga, «Landmark» SIA, 2017. Р. 236-244. (0,49 д.а.). *Особистий внесок: запропоновано заходи підвищення ефективності науково-промислової політики держави і бізнесу в інноваційній сфері економіки.*

8. Захарченко Н.В., Ширяєва Л.В. Цінова політика конкурента і стратегія як об'єкти конкурентної розвідки. *Теоретичні, методологічні, та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств*: колективна монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2017. С. 373-380 (0,52 д.а.). *Особистий внесок: запропоновано заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності в частині зниження або перепрофілювання здійснюваних витрат підприємств високотехнологічного сектору (0,26 д.а.).*

9. Філіппова С.В., Захарченко Н.В. Раціональна диференціація управлінських функцій в системі внутріфірмового підприємництва. *Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика*: монографія / за ред. Е.А. Кузнецова. Херсон : Олді-плюс, 2017. С. 42-55. (0,82 д.а.). *Особистий внесок: описано теоретичні аспекти, наведено класифікацію управлінських функцій в процесі розвитку внутріфірмового підприємництва високотехнологічних підприємств (0,41 д.а.).*

10. Захарченко Н.В. Формування стратегії високотехнологічного розвитку промислового підприємства в умовах кризи національної економіки. *Інноваційні, фінансові та технічні аспекти діяльності підприємств*: колективна монографія / за ред. Л.М. Савчук. Дніпро : Пороги, 2017. С. 364-374 (0,54 д.а.). *Особистий внесок: сформовано економічний механізм і система ефективного управління високими технологіями на підприємстві.*

Статті у наукових фахових виданнях України

11. Захарченко Н.В. Концептуальні підходи до формування адаптивної системи управління високотехнологічним розвитком промислового підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015.

Вип. 3. С. 290-294. URL:<http://global-national.in.ua/vipusk-3-2015/378-zakharchenko-n-v-kontseptualni-pidkhodi-formuvannya-adaptivnoji-sistemi-upravlinnya-visokotekhnologichnim-rozvitkom-promislovogo-pidpriemstva> (Дата звернення 02.02.2015 р.) (0,22 д.а.).

12. Журавльова Т.О., Захарченко Н.В. Обґрунтування показників реінжинірингу бізнесу. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 3 (9). С. 70-75. (0,38 д.а.). *Особистий внесок: обґрунтовано чинники, які впливають на вибір показників реінжинірингу бізнесу та впровадження заходів реінжинірингу як інструменту інноваційного розвитку промислового підприємства* (0,19 д.а.).

13. Захарченко Н.В. Оцінка рівня високотехнологічного розвитку виробничого підприємства. *Економічний вісник університету: зб. наук. праць*. Переяслав-Хмельницький : ПХДПУ, 2015. Вип. 26/1. С. 73-80. Ulrich's Periodicals Directory (США) (1,14 д.а.).

14. Захарченко Н.В. Інтрапренерство і активізація високотехнологічної діяльності підприємств. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: зб. наук. праць*. Харків : Харківський нац. автомобільно-дорожній ун-т, 2015. Т. 2. № 1 (8). С. 104-112 (0,79 д.а.).

15. Захарченко Н.В. Регулювання високотехнологічного ресурсу в інноваційному розвитку економіки України. *Технологический аудит и резервы производства*. 2015. № 3/5 (23). С. 67-71 (Ulrich's Periodicals Director, ResearchBib, DOAJ, Sherpa/Romeo) (0,82 д.а.).

16. Захарченко Н.В. Координація інтересів суб'єктів високотехнологічної діяльності. *Економічний простір: зб. наук. праць*. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. № 100. С. 136-147 (0,62 д.а.).

17. Захарченко Н.В. Розробка механізму управління високотехнологічним розвитком промислового підприємства. *Держава та регіони*. 2016. № 1 (88). С. 48-52 (0,49 д.а.).

18. Захарченко Н.В. Оцінка високотехнологічної складової стратегії підприємства машинобудування. *Прометей: регіон. зб. наук. праць*. 2016. № 1(47). С. 77-83 (0,49 д.а.).

19. Захарченко Н.В. Організаційне проектування та впровадження управлінських інновацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 134-139 (0,73 д.а.).

20. Захарченко Н.В. Дослідження напрямів концентрації ресурсів у високотехнологічних комплексах. *Інноваційна економіка*. 2016. № 5-6. С. 51-57 (0,86 д.а.).

21. Захарченко Н.В. Типологія високотехнологічних проектів в сучасних економічних дослідженнях. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 6. С. 83-96 (0,62 д.а.).

22. Захарченко Н.В. Оцінка ефекту від використання інтелектуальної власності на високотехнологічному підприємстві. *Вісник Хмельницького*

національного університету. Серія «Економічні науки». 2016. № 4. Т.1. С. 170-174 (0,41 д.а.).

23. Захарченко Н.В. Високотехнологічне оновлення промислового підприємства на основі формування стратегії його розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 4. Т. 2. С. 99-102 (0,43 д.а.).

24. Zakharchenko N.V., Maslii N.D., Kostolonova L.V. Sequence forming of portfolio of highly technological projects. *Технологический аудит и резервы производства*. 2017. № 2/4 (34). С. 29-35 (1,02 д.а.). (Ulrich'sPeriodicalsDirector, ResearchBib, DOAJ, WorldCat, Sherpa/Romeo). *Особистий внесок: запропоновано основні етапи формування портфеля високотехнологічних проєктів на підприємстві (0,51 д.а.)*.

25. Захарченко Н.В. Інноваційний розвиток підприємницького сектору регіону. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2017. № 1 (7). С. 137-144 (0,79 д.а.).

26. Захарченко Н.В. Ключові моменти функціонування інноваційно-інвестиційної економіки України. *Економіка, фінанси, право*. 2017. № 11/3. С. 4-7 (0,42 д.а.).

27. Захарченко В.І., Захарченко Н.В. Пошук та впровадження нових форм і методів господарювання на основі розвитку внутрішнього підприємництва. *Економічний вісник університету: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький : ПХДПУ*, 2017. Вип. 35/1. С. 129-139 (0,68 д.а.). (Ulrich's Periodicals Directory (США), CyberLeninka (Росія). *Особистий внесок: визначено необхідні умови формування клімату інтрапренерства, а також цілі, стратегії та переваги впровадження інтрапренерства на підприємстві (0,34 д.а.)*.

28. Kuznietsov E.A., Zakharchenko N.V. The Formation of the National Innovation System as the Basis of Innovative-Investment Development in Ukraine. *Бізнес-інформ*. 2017. № 10. С. 139-143 (0,66 д.а.). (Ulrichs web Global Serials Directory (США), Directory of Open Access Journals). *Особистий внесок: запропоновано модель потрійної спіралі та умови її реалізації в Україні (0,33 д.а.)*.

29. Захарченко Н.В. Інституціональні основи сучасного високотехнологічного розвитку: досвід зарубіжних країн. *Економіка, фінанси, право*. 2017. № 11/3. С. 54-58 (0,49 д.а.).

30. Захарченко Н.В., Маслій Н.Д., Осипова М.С. Перспективи фінансування Європейським Союзом розробки та впровадження технологічних інновацій в Україні. *Інноваційна економіка*. 2017. № 11-12. С. 18-22 (0,5 д.а.). *Особистий внесок: досліджено потенціал технологічних інновацій та їх місце в системі економічного розвитку України (0,16 д.а.)*.

Статті у наукових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science

31. Maslii N., Zakharchenko N., Kostolonova L. Peculiarities of the international out sourcings services: Ukrainian perspectives. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 2. No 2. P. 86-92 (0,79 друк. арк.). (Web of Science). *Особистий внесок: визначено шляхи впровадження послуг аутсорсингу ІТ-технологій в Україні (0,26 д.а.)*.

32. Zakharchenko V.I., Merkulov M.M., Balakhonova O.V., Zakharchenko N.V., Laptieva V.V. The development of methods of calculating the concession fees. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Vol. 15 (3). P. 438-444 (0,66 д.а.). (Scopus). *Особистий внесок: визначено шляхи впровадження концесійного механізму для підвищення інноваційності підприємств (0,13 д.а.)*.

33. Kostenko R. V., Zakharchenko O. V., Topalova I. A., Zakharchenko N. V., Balakhonova O.V. The Innovative Technologies of Education in the Higher Economic Education of Ukraine. *European Research Studies Journal*. Volume XXI, Issue 1, 2018. P. 240-351 (0,79 д.а.). (Scopus). *Особистий внесок: обумовлено впровадження інноваційних освітніх технологій у підготовці висококваліфікованих фахівців відповідно до потреб високотехнологічних промислових підприємств в умовах розвитку соціально-орієнтованої економіки України (0,15 д.а.)*.

34. Maslii N.D., Zakharchenko N.V., Butenko V.V., Savastieieva O.M., Butenko T.V., Shyriaieva L.V. Modern technologies of detection and prevention of corruption in emerging in formation society. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16(1). P. 58-67 (1,02 д.а.). (Scopus). *Особистий внесок: запропоновано модель впровадження сучасних технологій задля запобігання корупції на підприємствах України (0,2 д.а.)*.

Тези доповідей у матеріалах конференцій

35. Захарченко Н. В. Інноваційний розвиток регулярного менеджменту підприємства. *Міжнародне економічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-6 груд. 2014 р.). У 4-х ч. Київ : ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. Ч. 2. С. 6-9. (0,23 д.а.).

36. Захарченко Н.В. Функції, методи та підходи в управлінні інноваційним підприємництвом. *Актуальні питання економічних наук: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 13-14 берез. 2015 р.)*. Запоріжжя : ГО «Східноукраїнський інститут економіки та управління», 2015. С. 124-127. (0,2 д.а.).

37. Захарченко Н.В. Організаційний розвиток управлінських технологій. *Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 3-4 квіт. 2015 р.). Дніпропетровськ : ГО «Перспектива», 2015. Ч.1. С. 77-80 (0,27 д.а.).

38. Захарченко Н.В. Інноваційне проектування з метою підвищення стійкості підприємства. *Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту*: матеріали IV Міжнар. інтернет-конф. (м. Одеса, 21-22 трав. 2015 р.). Одеса : Одеський нац. політехнічний ун-т, 2015. С. 61-63 (0,19 д.а.).

39. Захарченко Н.В. Комунікаційне забезпечення маркетингу інноваційної діяльності. *Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 29-30 квіт. 2015 р.). Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2015. С. 30-31 (0,14 д.а.).

40. Філіппова С.В., Захарченко Н.В. Обґрунтування створення регіонального технопарку на основі університету. *Trends of modern science: Materials of the XI International scientific and practical conference*. 2015. V.5. Economic science. Sheffield, England. Science and education LTD. Р. 61-63. (0,18 д.а.). *Особистий внесок: обґрунтування створення технопарку на базі вузів як об'єднання організацій, зацікавлених в інноваційному розвитку регіону, а також технічних і технологічних вузів, зацікавлених у реалізації власних інновацій.* (0,09 д.а.).

41. Захарченко Н.В. Обґрунтування інноваційних рішень в розвитку підприємництва. *Розвиток національної економіки: теорія і практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 3-4 квіт. 2015 р.). Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2015. Ч. 2. С. 133-134 (0,27 д.а.).

42. Журавльова Т.О., Захарченко Н.В. Інноваційна діяльність і система освіти. *Управління інноваційним розвитком на макро, мезо- та мікрорівнях*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (м. Одеса, 5 черв. 2015 р.). Одеса : Бондаренко М.О., 2015. Т. 1. С. 22-25 (0,2 д.а.). *Особистий внесок: визначено загальносвітові проблеми освіти та обґрунтовано необхідність поєднання інноваційно орієнтованої освіти з безперервною освітою України в умовах глобалізації* (0,1 д.а.).

43. Захарченко Н.В. Характер управління високотехнологічним виробництвом у сучасних умовах. *Економіка: реалії часу і перспективи*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7-11 верес. 2015 р.). Одеса : ОНПУ, 2015. Т.1. С. 94-97 (0,34 д.а.).

44. Захарченко Н.В. Обґрунтування оцінки ефективності моделі маркетингу інновацій. *Economics, science, education: integration and synergy: Materials of International scientific and practical conference* (Bratislava, 18-21 January 2016). Bratislava, Slovak Republic, 2016. Vol. 1. Р. 64-65 (0,1 д.а.).

45. Захарченко Н.В. Форми корпоративних об'єднань високотехнологічних підприємств. *Проблеми розвитку сучасної економіки і права*: матеріали VI Междунар. науч.-практ. конф. (г. Каменск-Шахтинский, 17 нояб. 2015 г.). 2015. Т.1. С. 70-73 (0,22 д.а.).

46. Захарченко Н.В. Принципи розробки управлінських інновацій для промислового підприємства. *Сучасні проблеми економіки та управління*

підприємствами України в умовах європейської інтеграції: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21-22 квіт. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 204-208 (0,33 д.а.).

47. Захарченко Н.В. Інноваційно-інвестиційні процеси при реструктуризації виробництва. *Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ в світовій економіці*: матеріали Міжнар.наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 15-16 квіт. 2016 р.). Одеса : ОНЕУ, 2016. С. 257-260 (0,2 д.а.).

48. Zakharchenko N.V. Venture enterprise in conditions of innovative economic development. *Ukraine – Bulgaria – European Union: contemporary state and perspective*: Матеріали Междунар. науч.-практ. конф. Варна : «Наука и економика», 2016. С. 157-261 (0,28 д.а.).

49. Zakharchenko N.V. Development and realization of special directions of the governmental innovation policy. *International Scientific Conference Economy and Society: modern foundation for human development: Conference Proceedings*. Part 1. October 31th. Leipzig, Germany. Riga : Baltija Publishing, 2016. P. 64-66 (0,23 д.а.).

50. Захарченко Н.В. Подолання опору змінам на підприємстві в процесі впровадження нововведень. *Інноваційний розвиток економіки: проблеми і перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9-10 верес. 2016 р.). Київ : ГО «Нова Економіка», 2016. С. 79-82 (0,2 д.а.).

51. Захарченко Н.В. Моделювання інноваційної регіональної конкурентної політики. *Фінансове регулювання зрушень в економіці України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мукачєво, 21-22 берез. 2017 р.). Мукачєво : МДУ, 2017. С. 447-449 (0,14 д.а.).

52. Захарченко В.І., Захарченко Н.В. Дослідження понятійного апарату адаптивного управління у промисловості. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 27-28 квіт. 2017 р.). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. С. 118-119 (0,2 д.а.). *Особистий внесок: запропоновано поняття адаптивного управління підприємства (0,1 д.а.)*.

53. Захарченко Н.В. Особливості технопарків як економічної категорії. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18-19 трав. 2017 р.). Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 183-185 (0,21 д.а.).

54. Сорока Л.М., Захарченко Н.В. Досвід інноваційного розвитку країн в умовах глобалізації. *Маркетинг інновацій і інновацій у маркетингу*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 28-30 верес. 2017 р.). Суми : ТРИТОРІЯ, 2017. С. 82-85 (0,2 д.а.). *Особистий внесок: вивчено досвід інноваційного розвитку та визначено основні напрями збереження і зміцнення конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації (0,1 д.а.)*.

55. Захарченко Н.В., Дондич Л.В. Перспективи розвитку високотехнологічних та наукоємних виробництв в Україні. *Фінансові*

аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20-21 листоп. 2017 р.). Одеса: Бондаренко М.О., 2017. С. 94-96 (0,2 д.а.). *Особистий внесок: визначено галузеві пріоритети інноваційного розвитку промисловості та чинники розробки і використання високих технологій, на основі яких здійснюється виробництво наукоємної та конкурентоспроможної продукції (0,1 д.а.).*

Навчальні посібники

56. Захарченко Н. В. Інвестування: навч.-метод.посіб. Одеса : Атлант ВОИ СОІУ, 2018. 184 с. (10,69 д.а.).

57. Елементи стандартної моделі сучасної трансформаційної економіки: навч. посіб. / Захарченко В.І., Меркулов М.М., Ширяєва Л.В., Захарченко Н.В. Одеса : Наука і техніка, 2016. Ч.1. 236 с. (13,76 д.а.). *Особистий внесок: запропоновано шляхи підвищення ефективності використання науково-технологічного потенціалу країни (3,44 д.а.).*

АНОТАЦІЯ

Захарченко Н.В. Методологія управління розвитком високотехнологічних промислових підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2019.

У дисертації розроблено методологічні засади, методичні підходи та практичний інструментарій щодо управління розвитком високотехнологічних промислових підприємств в умовах реалізації інноваційної моделі економіки.

Розроблено методологічне забезпечення розвитку високотехнологічних промислових підприємств в умовах реалізації моделі високотехнологічного зростання економіки, сформовано концепцію безперервного еволюційного високотехнологічного розвитку промислових підприємства, запропоновано методологічні основи прогнозування розвитку високотехнологічних промислових підприємств. Удосконалено науково-методичне забезпечення розробки і функціонування механізму соціального партнерства в процесі розвитку високотехнологічних промислових підприємств, досліджено вплив чинників на підготовку науково обґрунтованої стратегії високотехнологічної діяльності, удосконалено методичний підхід до формалізації розробки/вибору стратегії управління розвитком високотехнологічних промислових підприємств, запропоновано методичний підхід до оцінки виробничого потенціалу високотехнологічного промислового підприємства і комплексного вивчення високотехнологічних тенденцій. Розроблено методичний підхід до оцінювання інтелектуальної власності

у ВТ виробництві високотехнологічного промислового підприємства та уточнено категоріально-понятійний апарат високотехнологічного розвитку, систематизовано кваліфікаційні ознаки типології високотехнологічних проєктів у відповідності до проведення сучасних економічних досліджень, розширено методичне забезпечення формування та ефективного функціонування організаційної структури високотехнологічного промислового підприємства, розвинуто організаційне забезпечення впровадження в управління розвитком високотехнологічного промислового підприємства інструменту інтрапренерства з метою комерціалізації власних технологічних розробок та отримання фінансових та стратегічних переваг на ринку високотехнологічної продукції.

Ключові слова: підприємство, промисловість, високотехнологічний, концепція, механізм, розвиток, управління, стратегія, методологія, методика, ефективність, проєкт, інтрапренерство.

ABSTRACT

Zakharchenko N.V. The methodology of high-technological industrial enterprises development management. – The manuscript.

Thesis for a doctor degree in economics, specialty 08.00.04 – Economics and management of enterprises (after the types of economic activity). – University of customs and finance. – Dnipro, 2019.

This dissertation is devoted to the theoretical generalization and new solution of the scientific-applied problem of the development of scientific-methodological principles and methodical provisions and the practical toolkit for high-technological industrial ventures development management in the conditions of innovative transformational economics model realization. This let the author to diversify approaches to the high-technological enterprises development on the ground of innovative governmental politics, competitive markets and wide intellectual capital attraction maintaining a single space for science and high-technologies with co-working with EU. Its necessity is caused by new features of modern market economy like the scales of world economic globalization increase with simultaneous restriction of national resources and budgets, new public requirements, especially in the sphere of high technologies, reduction of uncertainty and risks, optimal use of available financial resources.

The study of the evolution of scientific views on the management of high-technological enterprises has made it possible to form the concept of continuous evolutionary development of high-tech industrial enterprises, which provides high-technological enterprises stat diagnosis, the rationale of the possibilities and potential dynamics of their development, the choice of critical technologies, which together allowed the author to form and implement a system of measures for restructuring or organization of new production processes in a high-technological industrial enterprise.

Giving the current trends in the transformation of production factors that affect the development of high-tech industrial enterprises, it is necessary to develop high-technological forecasting as a fundamental tool for the development of its policy and strategy in the face of significant changes, digitalization of the industrial enterprise. The methodological basis of forecasting the development of high-tech enterprises will help them to achieve flexibility and adaptability to technological changes; to be able to timely understand the benefits of those technological advances that allow enterprises to achieve maximum benefits in competition according to the rules of the modern world.

Based on the diagnosis of the state of high-tech activities of domestic industrial enterprises, the author makes appropriate conclusions about its lack of efficiency and the loss of the state strategic component of development. As one of the options for correcting the negative situation, the scientific and methodological support for the development and functioning of the mechanism of social partnership in the development of high-tech industrial enterprises is proposed. The result is a social and economic effect of the introduction of high-tech projects (increased investment activity of enterprises, their targeted support, reducing the level of risks in investing projects, accelerating their implementation and increasing tax revenues).

The developed methodical approach to the formalization of / choice of control strategy development HT engineering enterprises on the basis of the determination of dynamic compliance between the strategic activities and innovation management; effective use of innovation resources; the formed algorithm of the evaluation HT development and develop a basic strategy map, which gives the opportunity to develop the overall mission of the company to realistic innovation strategy, to quickly analyze the results achieved and adapt the HT transform according to the development strategy of the HT enterprise.

The proposed methodological approach to the assessment of the production potential of high-tech industrial enterprise covers the main internal processes taking place in various functional areas of the production potential of the enterprise and is a detailed rating assessment of indicators characterizing the state of the production potential, the level and efficiency of its high-tech development. The result is a systematic view of the production potential of the enterprise, which makes it possible to identify the strengths and weaknesses of its development, as well as allows you to purposefully adapt the structure of a high-tech industrial enterprise to the impact of the environment on its activities, to determine the place of the enterprise in the organizational and economic structure of the regional economic system, to reorganize the structure of the enterprise and the system of its relationships.

The classification basis of the process of typology of HT projects in modern economic researches got further development in the terms of: generalization of such features as high-technological potential, the period of the project, the level of risk, cost and efficiency, coverage of the stages of the production process, sources of financing, which corresponds to the applied nature of management.

It is proved that the methodological support of the formation and effective functioning of the organizational structure of high-tech industrial enterprise with the definition of relationships between its adaptability, efficiency and efficiency of business processes, which allows to justify, in the form of the developed algorithm, the optimization of business processes and provide an appropriate basis for the formation of an innovative strategy for the development of the enterprise.

The substantiation of the possibilities of management technologies and information-analytical support to implement the tools of intra-entrepreneurship in the process of HT activity, which is characterized by the criteria of analysis: focus and increase of production efficiency, strategic certainty, certain advantages in the use of a variety of resources, positive experience of domestic and foreign industrial enterprises, has been further developed. The formation and development of intra-entrepreneurship at the HT enterprise gives it financial (increase in profits, introduction of previously unused resources of basic enterprises into economic turnover), strategic (expansion of clientele, development of new markets) and technological (development of innovations) advantages.

Keywords: enterprise, industry, high-tech, concept, mechanism, development, management, strategy, methodology, efficiency, project, entrepreneurship.

Підписано до друку 17.01.2019.
Формат 60×90/16. Ум.-друк. арк. 1,9. Наклад 130 прим.

Видавництво ПП «Фенікс»
Свідोцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел.: 7777-591.